

DEMOKRACJA POZA CENTRUM. RECENZJA STUDIUM WYBORÓW LOKALNYCH

**ADAM GENDŹWIŁŁ, WYBORY LOKALNE W POLSCE.
UCZESTNICTWO, KONKURENCJA I REPREZENTACJA
POLITYCZNA W DEMOKRACJACH MNIEJSZEJ SKALI**

Wojciech Rafałowski
Uniwersytet Warszawski

Nie ma wątpliwości, że recenzowaną publikację można nazwać dziełem. Nie ze względu na jej objętość (332 strony, wliczając bibliografię i indeks osób), ale z powodu kompleksowego ujęcia problematyki wyborów na poziomie gminnym w Polsce. Autor skrupulatnie przedstawia rozmaite ujęcia teoretyczne problematyki wyborów samorządowych, proponuje własne hipotezy z nich wywiedzione i weryfikuje je w odniesieniu do instytucji regulujących rywalizację polityczną, zachowań wyborców, wybieranych osób oraz roli partii politycznych. Jest to kolejna ważna dla polskich nauk o polityce książka wydana nakładem Wydawnictwa Naukowego Scholar obok takich pozycji, jak *Europa pokomunistyczna* Jerzego J. Wiatra (2006), *Jakość rządzenia w Polsce* pod red. Jerzego Wilkina (2013), *Partycypacja wyborcza w Polsce* Mikołaja Cześnika (2007) czy *Czy głosowanie jest racjonalną decyzją?* Marty Żerkowskiej-Balas (2017).

Charakteryzując książkę Gendźwiłła, należy koniecznie zaznaczyć, że pojęcie „wyborów lokalnych” autor stosuje wyłącznie w odniesieniu do wyborów odbywających się w gminach oraz miastach na prawach powiatu. W książce nie są analizowane wybory do rad powiatów czy sejmików wojewódzkich. Autor wyłącza je poza ramy analizy, chociaż uzasadnienie

takiej decyzji nie jest wyraźnie zarysowane na gruncie teoretycznym. Decyzja ta jednak pozytywnie wpływa na klarowne określenie zasięgu analiz przedstawionych w książce.

Rozdział 1. publikacji zawiera rozważania teoretyczne. Punktem wyjścia jest koncepcja „wyborów drugorzędnych” Reifa i Schmitta, która przez długi czas stanowiła podstawową ramę analityczną badań wyborów lokalnych oraz do Parlamentu Europejskiego. Traktuje się je jako arenę wykorzystywaną przez partie polityczne i kandydatów do przygotowań do walki o to, co najważniejsze, czyli mandaty w parlamencie ogólnokrajowym. Gendźwill przekonująco argumentuje, że wybory lokalne wcale nie muszą być traktowane jako te o drugorzędnym znaczeniu ani przez wyborców, ani przez rywalizujące podmioty. Jest to podejście nowatorskie i stanowi centralne założenie zaprezentowanej w książce analizy. Dla mieszkańców obszarów peryferyjnych ważniejsza może być obsada stanowiska wójta ich gminy niż wybory do Sejmu czy na prezydenta RP. Natomiast politykom wybory lokalne dają dostęp do niezliczonej liczby stanowisk, których obsadzenie pozwala na podejmowanie decyzji o dystrybucji ważnych zasobów, a także daje możliwość budowania kapitału politycznego i dalszego rozwoju kariery. Na (obiektywną i postrzeganą) ważność wyborów wpływa zakres autonomii władz lokalnych względem wyższych szczebli samorządu i władz centralnych.

Rozdział 2. koncentruje się na konsekwencjach zasad regulujących przebieg, organizację oraz dystrybucję mandatów w wyborach na poziomie lokalnym. Autor uwzględnia nie tylko regulacje związane z systemem wyborczym (a więc połączone ściśle z dystrybucją mandatów pomiędzy startujące ugrupowania i kandydatów), ale także wymogi łączące się z rejestracją komitetów wyborczych i ich konsekwencje dla otwartości lokalnych aren rywalizacji. Podejmuje też ważną kwestię niejednorodności systemu wyborczego stosowanego w wyborach lokalnych w Polsce – w gminach do dwudziestu tysięcy mieszkańców stosowana jest reguła większości względnej w okręgach jednomandatowych, a w pozostałych gminach obowiązują wybory proporcjonalne z półotwartymi listami partyjnymi.

Rozdział 3. to analiza zagadnienia partycypacji obywateli w wyborach lokalnych. Autor posługuje się pojęciem „luki uczestnictwa wyborczego” na określenie różnicy pomiędzy frekwencją w wyborach parlamentarnych i lokalnych na danym obszarze. Jest to podstawowa miara ważności wyborów danego typu. Analizy autora pokazują, że wybory lokalne mają wyższą frekwencję w gminach małych, gdzie pojedynczy głos ma znacznie silniejszy wpływ na wyniki. Demobilizująco działają na obywateli wybory

niekonkurencyjne, czyli takie, gdzie o mandat wójta ubiega się tylko jedna osoba, a kandydatów i kandydatek na miejsca w radzie gminy jest tyle, ile mandatów do obsadzenia.

Rozdział 4. jest skoncentrowany na cechach demograficznych osób startujących w wyborach i tych, które są wybierane do organów przedstawicielskich: wieku, płci i wykształceniu. Analizowany profil wieku kandydatów i radnych pokazuje, że w tych grupach występuje nadreprezentacja osób między 35. a 50. rokiem życia. Dotyczy to wyborów zarówno radnych, jak i wójtów. W odniesieniu do płci w ostatnich latach w Polsce występuje systematyczny wzrost udziału kobiet we władzach lokalnych. System większościowy stosowany w małych gminach nie sprzyja jednak udziałowi kobiet w wyborach do rad, a w konsekwencji obejmowaniu przez nie mandatów. Przeciętne wykształcenie radnych jest tylko nieznacznie wyższe niż ogółu mieszkańców Polski. Wyraźną nadreprezentację osób z wyższym wykształceniem można zaś zaobserwować wśród wójtów i burmistrzów, a także posłów.

Ostatni, piąty rozdział książki dotyczy roli partii politycznych w wyborach lokalnych oraz zjawiska nacjonalizacji lokalnych aren rywalizacji, czyli podobieństwa ich rozmaitych cech do ogólnokrajowego systemu partyjnego. Autor książki wskazuje, że na poziomie lokalnym, szczególnie w małych gminach, występuje dominacja lokalnych komitetów wyborczych. Bardzo często nie mają one faktycznych związków z partiami działającymi na arenie ogólnopolskiej. Te, które tego rodzaju związki mają, często ukrywają je przed wyborcami i działania te są stosunkowo skuteczne. Stwierdzić więc należy, że poziom nacjonalizacji sceny politycznej na poziomie lokalnym jest niewielki.

Recenzowana publikacja pozwala czytelnikowi zaznajomionemu z dorobkiem socjologii wyborczej i politologii porównawczej na poszerzenie horyzontów, gdyż dostarcza istotnej wiedzy o polityce lokalnej, której poświęca się stosunkowo niewiele uwagi w polu nauk o polityce. Dla przyszłych badaczy rywalizacji politycznej na poziomie lokalnym książka ta powinna stanowić punkt wyjścia ze względu nie tylko na zaprezentowane w niej wyniki badań empirycznych, lecz także na zaproponowaną ramę teoretyczną, która uwzględnia czynniki z różnych poziomów: instytucjonalnego, społecznego i relacji w ramach systemu partyjnego. Gendźwill unika dzięki niej upraszczających wyjaśnień i uwzględnia w swoich wnioskach liczne niuanse, które decydują o specyfice polityki lokalnej. Co bardzo istotne, Autor unika także anegdotyczności czy inaczej ateoretycznego „opisywactwa”, które wciąż dominuje w polskim piśmiennictwie politolo-

gicznym. Wszystkie tezy w książce są podporządkowane pytaniom o znaczeniu teoretycznym.

Od strony metodologicznej książka również prezentuje wysoki poziom. Zastosowano głównie metody ilościowe – analizy regresji różnego typu, ale też proste porównania rozkładów zmiennych czy wartości indeksów syntetycznych. Analizy zostały przeprowadzone w sposób rygorystyczny i staranny. Mimo dużej liczby wykorzystanych danych empirycznych o zróżnicowanym charakterze w książce brak osobnego rozdziału, który omawiałby źródła. Zamiast niego Autor zamieszcza informacje o kodowaniu zmiennych wykorzystanych w modelach regresji w załączniku na końcu książki. Dzięki temu uwaga czytelnika nie jest obciążona nadmiarem szczegółów technicznych w trakcie czytania głównych części książki, co pozytywnie wpływa na płynność i tak już wielowątkowej narracji.

Książka Gendźwiła ma jednak głębsze implikacje niż tylko dostarczenie profesjonalnym badaczom rywalizacji politycznej rzetelnej wiedzy o zjawiskach związanych z wyborami lokalnymi w Polsce. Szerszej publiczności pokazuje ona wielopoziomowość sceny politycznej, która z łatwością może umknąć uwadze publicystów i dziennikarzy obserwujących rzeczywistość polityczną Polski z perspektywy Warszawy. Każda gmina to osobna arena rywalizacji politycznej o władzę i zasoby, w której mogą istnieć odmienne wymiary ją organizujące. Nie musimy zatem sięgać do innych krajów, aby poznać realia walki politycznej odmienne od obserwowanych w polskim Sejmie. Niemal dwa i pół tysiąca polskich gmin to ogromne pole do pogłębianych analiz.

Bibliografia:

/// Cześnik M. 2007. *Partycypacja wyborcza w Polsce: perspektywa porównawcza*, Wydawnictwo Naukowe Scholar.

/// Gendźwił A. 2020. *Wybory lokalne w Polsce. Uczestnictwo, konkurencja i reprezentacja polityczna w demokracjach mniejszej skali*, Wydawnictwo Naukowe Scholar.

/// Wiatr J.J. 2006. *Europa pokomunistyczna: przemiany państw i społeczeństw po 1989 roku*, Wydawnictwo Naukowe Scholar.

/// Wilkin J., red. 2013. *Jakość rządzenia w Polsce: jak ją badać, monitorować i poprawiać?*, Wydawnictwo Naukowe Scholar.

/// Żerkowska-Balas M. 2017. *Czy głosowanie jest racjonalną decyzją? Analiza partycypacji wyborczej w Polsce na tle wybranych demokracji europejskich*, Wydawnictwo Naukowe Scholar.

/// **Wojciech Rafałowski** – adiunkt na Wydziale Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego. Specjalizuje się w zagadnieniach dotyczących rywalizacji politycznej: systemach i kampaniach wyborczych oraz systemach partyjnych.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9427-0674>

E-mail: rafalowskiw@is.uw.edu.pl